

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ – ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Докторске академске студије

ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1.1. ДАТУМ И ОРГАН КОЈИ ЈЕ ИМЕНОВАО КОМИСИЈУ

Одлуком бр. 920/1, донетом на седници одржаној дана 09.4.2026, Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду образовало је Комисију за оцену докторске дисертације докторанда **мр Бојане Максимовић** под насловом „**Типологија женских ликова у жанровима едичког корпуса**”, урађену под менторским руковођењем др **Немање Радуловића** и др **Софије Биланције**.

1.2. САСТАВ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. ПРЕДСЕДНИК КОМИСИЈЕ

Име и презиме: Зорица Ковачевић

Звање: ванредни професор

Ужа научна област: Скандинавистика

Датум избора у звање: 29.04.2025.

Установа на којој је запослен: Филолошки факултет Универзитета у Београду

2. ЧЛАН КОМИСИЈЕ

Име и презиме: Миодраг Вукчевић

Звање: редовни професор

Ужа научна област: Германистика

Датум избора у звање: 24.3.2021.

Установа на којој је запослен: Филолошки факултет Универзитета у Београду

3. ЧЛАН КОМИСИЈЕ

Име и презиме: Данијела Лекић

Звање: научни сарадник

Ужа научна област: хуманистичке науке – језик и књижевност

Датум избора у звање: 26.3.2025.

Установа на којој је запослен: Институт за књижевност и уметност

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име (име једног родитеља) презиме:	Бојана (Миливоје) Максимовић
Датум и место рођења:	21.07.1989, Ужице
Наслов мастер рада:	Човек између природе и цивилизације. Упоредна анализа романа Кнута Хамсуна „Глад”, „Мистерије”, „Пан” и „Викторија”.
Датум одбране мастер рада:	24.01.2014.
Установа где је одбрањен мастер рад:	Филолошки факултет Универзитета у Београду
Научна област из које је стечено академско звање мастера:	Скандинавистика

III СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА који су објављени или прихваћени за објављивање у оквиру рада на докторској дисертацији

- Максимовић, Б. (2025). „Виле и валкире: упоредна анализа представа у старонордијској едичкој и српској народној поезији“. У Ј. Пандуревић (ур.). *Савремена српска фолклористика XV* (стр. 319–336). Институт за књижевност и уметност.
- Максимовић, Б. (2025). „Гностичка слика света у Стриндберговој драми *Coram Populo*“. *Кораџи*. Година LVIII. Свеска 7–9.
- Максимовић, Б. (2025). „Еде као извори изучавања старонордијске књижевности“. У А. Бјелић и Н. Радуловић (ур.). *Савремена српска фолклористика XIV* (стр. 13–30). Педагошки факултет Универзитета у Крагујевцу. DOI број: <https://doi.ub.kg.ac.rs/doi/10-46793-folkloristikaxiv-013m/>
- Максимовић, Б. (2024). „Класификација поетских жанрова старонордијске књижевности“. У Д. П. Николић и Н. Радуловић (ур.). *Савремена српска фолклористика XIII* (стр. 73–81). Институт за књижевност и уметност.
- Maksimović, B. (2024). „Nordijski trikster Loki“. U S. Bilandžija i N. Ristivojević Rajković (ur.). *Horizonti jezika i kultura* (str. 224–245). Univerzitet u Beogradu – Filološki fakultet.. DOI broj: https://doi.org/10.18485/horizonti_jk.2024.ch14
- Maksimović, B. (2021). „Recepcija ideja švedske feministkinje Elen Kej u časopisu *Ženski pokret* (1920-1938)“. *Ženski pokret (1920-1938): zbornik radova* (str. 407–420). Institut za književnost i umetnost.
- Максимовић, Б. (2019). „Феминизам, популарни феминизам и (феминистичка) популарна култура“. *Књиженство: часопис за студије књижевности, рода и културе*, 9. DOI број: <https://doi.org/10.18485/knjiz.2019.9.9.9>
- Maksimović, B. (2018). „Slika porodice u Ibzenovoj drami *Aveti* i Cao Juevoj drami *Oluja*“. *Komunikacija i kultura online*, 9: 141–158. DOI broj: <https://doi.org/10.18485/kkonline.2018.9.9.8>

IV НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Типологија женских ликова у жанровима едичког корпуса

V ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Предмет истраживања докторске дисертације „Типологија женских ликова у жанровима едичког корпуса“ је анализа најзаступљенијих типова женских ликова у митолошкој и јуначкој поезији. Анализа је спроведена на књижевним текстовима *Старије* или *Поетске Еде*, најзначајније компилације анонимне старонордијске митолошке, дидактичке (гномске) и јуначке поезије. У дисертацији се проучавају ликови женских божанства, пророчица, норни, валикира, јотунки и других митолошких бића, као и митопоетске представе које се за њих везују. Тема рада је фокусирана на женске ликове који су иначе мање заступљени у научној литератури јер је пажња научника углавном била усмерена на анализу мушких ликова и божанстава.

Приступ теми је интердисциплинаран и текстови који су предмет истраживања тумаче се помоћу појмова и метода скандинавске филологије, савремене фолклористике и науке о књижевности. Кандидаткиња жанрове едичког корпуса проучава у ширем контексту старонордијске књижевности.

Као примарни циљ докторске дисертације постављена је типолошка анализа женских ликова заступљених у жанровима едичког корпуса старонордијске књижевности. У вези с овим циљем испитују се начин поимања женских ликова у старонордијској поезији, идентификују се митопоетске представе везане за њих, те улоге и функције које су вршиле у оквиру датог поетичког система. Утврђује се начин на који су поетске особености жанра утицале на обликовање женских ликова и анализира се степен типизираности, односно индивидуализованости женских ликова, те могућност одређених жанровских преплитања.

Секундарни циљ везан је за неопходну ревизију устаљене класификације жанрова едичког корпуса. Кандидаткиња компетентно расправља о традиционалној подели на митолошку и јуначку поезију указивањем на недостатак јасних критеријума који се крију иза такве поделе. С тим у вези, један од циљева ове дисертације је и представљање савремених сазнања и тенденција у проучавању старонордијске књижевности. Кандидаткиња користи примарне изворе на оригиналном језику (норенском – старонорвешком/староисландском) и широк спектар критичких издања, због важности поновног проучавања оригиналних текстова ради ревизије извесних заблуда које се везују за улогу и функцију одређених ликова у митопоетском систему старонордијске митологије. Истовремено се указује на неопходност ревидирања устаљене класификације жанрова едичког корпуса, нарочито традиционалне поделе на митолошку и јуначку поезију.

VI ОСНОВНЕ ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА ДИСЕРТАЦИЈЕ

Кандидаткиња је у дисертацији пошла од следећих претпоставки:

- Представе женских ликова у различитим жанровима едичког корпуса нису биле униформне, чак ни када је реч о истим врстама бића или јунакиња.
- Као и мушки, и женски ликови су психолошки продубљенији и мање типизирани у јуначкој поезији.

– Иако су у едичким песмама у фокусу најчешће мушки ликови, женски ликови врше функцију покретача радње (хушкањем, додељивањем задатка или се јављајући као објекат жудње) што је посебно видљиво у јуначкој поезији, али се може приметити и у одређеним песмама митолошког карактера.

– Иако је едичка поезија у оном облику у коме је записана реликт ратничко-патријархалног друштва, она открива дубљи и древнији слој и матрицентричне обрасце у коме женски ликови врше низ неопходних функција у складу са рођајним, еротским и хтонским начелом уско повезаним са женским принципом. У складу с тим, у едичкој поезији додељене су им улоге помагача, водича, медијатора, саветодаваца, заштитница, невести итд.

– Једна од кључних одлика едичких јунакиња јесте лиминалност. Оне су по правилу смештене на граничне позиције и током кризних ситуација и преломних тренутака у егзистенцији јунака врше улоге повезане са обредима прелаза, односно са иницијацијом повлашћеног јунака и његовим проласком кроз различите животне стадијуме.

VII КРАТАК ОПИС САДРЖАЈА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација мрр Бојане Максимовић има 222 компјутерски сложене стране, прореда 1. Осим текста дисертације, садржи све захтеване додатке: биографију ауторке, изјаву о ауторству, изјаву о истоветности штапане и електронске верзије рада, изјаву о коришћењу. Дисертација има десет поглавља: 1) Увод, 2) Теоријски оквир, 3) Извори, 4) Јотунке, 5) Богиње, 6) Норне, 7) Пророчице, 8) Валкире, 9) Смртнице и 10) Закључак. Након текста дисертације налази се листа референци која садржи 295 референци на српском, норвешком, данском, шведском, енглеском, руском и немачком језику.

У уводном поглављу кандидаткиња износи предмет рада, циљеве, хипотезе, те кратак преглед садржаја дисертације. Осим тога, објашњава изазове разумевања поетских дела насталих пре око осам векова, узимајући као критеријум позније време њиховог записивања. У вези са тим детаљно наводи изворе текстова у оригиналу и у преводу на норвешки (обе норме) и енглески језик, као и најутицајнија критичка издања: Урсуле Дронке (најважнија савремена издања), али и старија критичка издања Густава Некела са коментарима и критичким апаратом на немачком језику, те нордиста Софуса Бугеа, Финура Јоунсона и Гвидни Јоунсон. У овом поглављу је пажња посвећена и друштвено-историјској подлози на којој је настала едичка поезија, дакле, околностима у којима се вршила њена текстуализација. Коначан облик у коме нам је позната данас добила је и до пет стотина година након свог настанка, а преко два и по века по примању хришћанства (Исланд, место где је записана, примио је хришћанство око 1000. године). Сачувана је свега једна збирка едичке поезије, и то у два средњовековна исландска рукописа. Кандидаткиња такође разматра однос између хришћанског поимања света и старих германских традиција (изворно) усмене поетске традиције, као и могућности разлучивања хришћанских елемената од германске усмено-поетске традиције пре Велике сеобе.

У поглављу два се разматрају теоријска питања, попут тога да ли женске ликове у едичким песмама треба посматрати као типове или ликове. На основу прелиминарне анализе

едичког корпуса, кандидаткиња утврђује да су најчешће функције које обављају женски ликови медијаторка, помоћница, заштитница, саветодавац, давалац, владарка смрти, хушкачица и осветница. Јунак среће помоћнике, саветодавце и посреднике на свим врстама путовања у потрази за вишим знањем и по правилу је реч о женама, с тим што се међу помоћницима разликују ликови који то чине вољно, попут валкира, и невољно, попут пророчица и јотунки. У улози јунакове заштитнице јављају се богиње Фреја и Фриг или валкире, при чему валкире често фигурирају не само као заштитнице, већ и као даватељке савета и чаробних предмета, те као невесте. Иако су јотунке традиционално представљене као антагонисткиње божанских бића и јунака, оне се у едичкој поезији јављају и у улози невесте, али и помоћника јунака, као медијаторке, али и преноситељке тајних знања, иако их, попут пророчица, често откривају невољно. Међу јунакињама јуначког дела корпуса, од свих женских ликова видно се издвајају Бринхилд и Гудрун, у којима су, између осталог, оличени типови осветнице и хушкашице.

С обзиром на то да се улога женских ликова у едичкој поезији најјасније испољава у кризним ситуацијама, приликом којих се јунаци сусрећу са њима на просторно и временски маркираним тачкама различитих егзистенцијалних равни, кандидаткиња објашњава теоријски оквир иницијације и обреда прелаза према схватању Арнолда ван Генепа и ван Генепов модел иницијације онако како га на старонордијске текстове примењује дански научник Шет. Теоријски оквир се даље проширује појмом лиминалности у традицији Виктора Гарнера.

У полављу три, *Извори*, кандидаткиња детаљно обрађује изворе у којима налазимо едичке песме. Најважнијим звором сматрају се свакако *Поетска Еда* (позната и као *Старија*, одн. *Семундова Еда*) и *Прозна Еда* (позната и као *Млађа*, одн. *Сноријева Еда*), средњовековни текстови забележени на норенском (старонорвешком и староисландском) језику. Ова два дела се од давнина сматрају најзначајнијим текстуалним изворима за проучавање старонордијске религије, митологије и поезије. Под називом *Поетска Еда* подразумева се компилација старонордијске митолошке, гномске (дидактичке) и јуначке поезије, која се, по општеприхваћеном мишљењу, пре записивања вековима преносила усменим путем. Највероватније је настала постепеним сакупљањем старонордијских песама, које је по свој прилици започело у IX или у X веку у Норвешкој, да би свој коначни облик добила током XIII века на Исланду. Ауторка указује на могућности и критеријуме датирања старости ових песама, као што су формални (језички и метрички), садржински (археолошки, историјски, из угла историје религије), или комбиновани (однос према другим текстовима и жанровима). Текстови *Поетске Еде* формално и садржински указују на шире скандинавске и германске корене, иако је ова збирка јединствена појава, с обзиром на то да се у њој налази митолошка поезија која нема свог парњака на ширем германском подручју. Сама грађа појединих песама, што посебно важи за јуначке песме у којима се задржало више архаичних црта, сеже у још даљу скандинавску и германску прошлост, до Велике сеобе народа. Ауторка се посебно бави

питањем утврђивања ауторства едичке поезије. *Поетску Еду* чине 34 песме разноврсног садржаја (најчешће се рачуна да има 11 митолошких и 23 јуначке песме), али је у компилацији присутно више текстова који се, како ауторка наводи „опиру класификацији“. На другим местима сачувано је још 5–6 митолошких песама које се сматрају едичким, те је свеукупно сачувано око 40 песама.

У посебном потпоглављу даје се преглед досадашњих проучавања едичке поезије, а потом се представља структура збирке *Поетска Еда*, уз краћи приказ садржаја текстова који је чине и у њима присутне тематике. Редослед по коме су песме изложене није насумичан, ауторка текстове представља редоследом којим се појављују у рукопису *Codex Regius*, а потом и песме сачуване у другим изворима, које већина уредника традиционално укључује у различита издања *Поетске Еде*. Ауторка потом проучава односе едичке и скалдичке поезије, испитујући оправданост традиционалних жанровских класификација старонордијске поезије.

Поглавља 4–9 чине централна поглавља ове дисертације. У њима се женски ликови анализирају на основу типа бића коме припадају, али и на основу функција које врше у песми и односа према мушким ликовима. Ауторка уочава и анализира следеће категорије женских бића: јотунке, богиње, (митолошке) пророчице, норне, валкире и смртнице, при чему границе између њих нису увек јасно исцртане. Осим тога, јунакиња која припада одређеном типу може уједно вршити више различитих функција. У овим поглављима се проширује, продубљује и из фолклористичке перспективе проучава припадност јунакиња едичке поезије одређеним типовима које су претходно дефинисале Јени Јокенс (1996) и Јохане Катрин Фридриксдоутир (2013). Посебна пажња међу митским бићима посвећена је често занемариваним ликовима јотунки, односно жена из рода дивова, чија је улога досад у великој мери превиђана. Оне су се често једнострано тумачиле као хомогена скупина и оличење хтонских, разарајућих сила, што није сасвим тачно, будући да је одређени тип дивовских жена луминозне природе (блиставих или белих руку) предмет жудње различитих богова и битан ресурс за одржавање постојећег поретка, или стицање знања и магичних предмета до којих долази јунак. Следећи тип су пророчице, које се налазе на размеђу света богова и света људи. Приликом анализе овог типа, испитује се и старонордијски концепт знања које је веома често имало езотеричан карактер, а углавном се повезивало са женским ликовима. Значајно место у едичкој поезији заузимају и валкире, које су нераскидиво повезане са јунаком и његовом судбином, те представљају најзаступљенији тип у јуначкој поезији. Попут осталих категорија женских митолошких бића, и функције валкира везују се за граничне просторе између живота и смрти, што на симболичком плану, што дословно, као за и лимиална стања јунака. Веза са славним едичким јунацима у њиховом случају издигнута је на посебан ниво, будући да поред улоге медијаторки између два света и весница смрти, уједно врше функцију јунакове натприродне невесте. Стога су у ликовима валкира уско испреплетане представе о повезаности ероса, живота и смрти. Када

је реч о богињама, у едичкој поезији, као и у старонордијској митологији, најзначајнију улогу имају Фреја и Фриг. Обе су биле повезане са владарском моћи и иницијацијом, што посебно важи за Фреју, која је као натприродна заштитница вична магији учествовала у ритуалном посвећивању свог штићеника, младог краља Отара. Затим се анализирају типови јунакиња који се најпре јављају у јуначкој поезији, што су типови подстрекивачице или хушкашице и осветнице, оличени у јунакињама Бринхилд и Гунхилд. Како би се што боље сагледала њихова улога, оне се овде између осталог проучавају из перспективе говорних чинова којима се служе, будући да управо вербалним путем остварују своју моћ и утицај. Поред намере да се проучи њихов карактер, међусобни однос, позиција и функција унутар едичке поезије, посебна пажња посвећена је и начину обликовања ових ликова у различитим жанровима едичког корпуса.

У закључку се износе завршна запажања која допуњују иначе веома корисне закључне напомене на крају сваког аналитичког поглавља. Типолошко разврставање едичких јунакиња показало је, према ауторки – недвосмислено, да оне играју далеко значајнију улогу у поетском систему старонордијске књижевности него што би се на први поглед могло закључити. Оне нису само пуки украс ратничке дворане, нити покорне и кротке домаћице које дворе повлашћене ратнике, већ су њихове функције од суштинског значаја за биографију и судбину младог ратника и краља. Захваљујући њима својственим увидима у онострано, родно маркираном пророчком дару и нуминозном знању, али и способности да иза кулиса патријархално устројене стварности утичу на средишњи ток збивања, од едичких јунакиња зависи и судбина свеколиког старонордијског света.

VIII ОСТВАРЕНИ РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација мср Бојане Максимовић прва је дисертација из области старе нордијске књижевност која је израђена на Универзитету у Београду. Иако и *Поетска Еда* и старонордијска књижевност већ деценијама привлаче пажњу бројних научника широм света и представљају актуелно поље интердисциплинарних истраживања, код нас се до ове дисертације нико није прихватио задатка да се подробније позабави овим јединственим и драгоценим делом будући да то због различитих фактора није нимало лак подухват. Дисертација исцрпно и систематично изучава текстове *Поетске Еде* из угла филолога скандинависте уз поређење са представама заступљеним у *Прозној Еди*.

Као посебно значајан моменат издвајамо укључивање фолклористичког аспекта. Фолклористички приступ укључен је на више начина: кроз поређење жанрова едичког корпуса са фолклористичким класификацијама усмених жанрова, кроз дијахронијска поређења, нарочито она везана за индоевропски поетски језик и теме као што је, на пример, улога

тужбалице у ратничком друштву и веза тужбалице с другим жанровима. Осим тога, дијахронијски аспект је присутан и у ослањању на теорије о митологији као о извору фолклорних жанрова, у ослањању на теорије о обреду као о извору фолклорних жанрова што је овде примењено и на едички корпус. У дисертацији је нарочита пажња посвећена обреду иницијације и обреду краљевског посвећења. У том смислу теза се ослања на новија кретања у фолклористици која дијахронијски приступају корпусу са неомитолошким и/или ритуалистичким тезама.

Митолошки текстови нису сагледани само као део текстуалне традиције, већ се стављају у контекст усмене традиције. Истраживање се ослања на закључке о усменим изворима и изворно усменој природи едичког корпуса. Ови закључци у науци су установљени методом усмене формулативности као компаративно-типолошког приступа и нове компаративне митологије. Кандидаткиња нарочиту пажњу посвећује оним фолклористима који су укључивали норенску грађу користећи је у изворнику, као што је Мелетински чији је опус заснован на компаративном и дијахронијском проучавању текстова и на тези о митологији као о извору фолклорних текстова. Исто тако велика пажња посвећена је закључцима скандинависта који су узимали у обзир фолклористичку методологију, као што је Стеблин-Каменски,.

У дисертацији се праве поређења са српском усменом грађом. Поређења ова два корпуса су се и сад могла срести (као код А. Ломе), али сада су спроведена у ширем опсегу. Тиме се дисертација наставља на традицију српске филологије која је увек посвећивала пажњу усменој традицији и то у компаративном кључу.

Осим тога, ништа мање важно, а везано за статус прве скандинавистичке дисертације на тему старе књижевности, кандидаткиња даје опсежан преглед сви едичких песама са пажљиво проученим и преведеним насловима песама, водећи рачуна о суптилном нијансирању жанрова старе нордијске поезије: *mál* – говор, *spá* – пророчанство, *ljóð* – појање, *kviða* – наративна песма, *senna* – погрдна песма/ружење, *hvot* – хушкање, *grátr* – тужбалица, *tal* – набрајање. У дисертацији је спроведена допуњена и иновирана транскрипција личних имена из старонордијског периода чиме се успоставља стабилнији и доследнији систем од досадашњег. Из ове перспективе се поглавље 3 може интегрално укључити у наставу скандинавских књижевности на ОАС Филолошког факултета.

IX ПРОВЕРА ОРИГИНАЛНОСТИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

На основу *Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду* и налаза у извештају из програма *iThenticate*, којим је извршена провера оригиналности докторске дисертације „**Типологија женских ликова у жанровима едичког корпуса**“ аутора **Бојане Максимовић**, констатовано је да утврђено подударање текста износи 11%.

Овај степен подударности последица је навођења цитата и анализираних стихова у оригиналу и преводу, личних имена, библиографских података о коришћеној литератури, општих места, као и претходно објављених резултата докторанткињиних истраживања, који су проистекли из њене дисертације, што је у складу са Чланом 9. Правилника.

На основу изнетог, а у складу са ставом 2 Члана 8. *Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду*, извештај указује на оригиналност докторске дисертације, те се прописани поступак припреме за њену одбрану може наставити.

X ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

Комисија за оцену докторске дисертације констатује да је дисертација „Типологија женских ликова у жанровима едичког корпуса“ кандидата мср Бојане Максимовић оригинално и самостално научно дело и да су се стекли услови за њену јавну одбрану.

Комисија стога предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да прихвати с позитивном оценом Извештај о оцени докторске дисертације под насловом „Типологија женских ликова у жанровима едичког корпуса“, коју је урадио кандидат мср Бојана Максимовић под менторством др Немање Радуловића и др Софије Биланције и да је, у складу са прописима, упути Већу научних области друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду на разматрање.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ:

1. _____
др Зорица Ковачевић
председник Комисије
2. _____
др Миодраг Вукчевић
члан Комисије
3. _____
др Данијела Лекић
члан Комисије